

Nr 212.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av sockernäringen i riket; given Stockholms slott den 18 april 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 april 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Sockernäringen i Sverige har under en följd av år åtnjutit statsmakternas stöd i form av särskilda åtgärder vid sidan av tullskyddet. Från och med 1932 ha dessa åtgärder inneburit, att den inhemska sockerindustrien tillförsäkrats ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser. Sedan förra året garanterar staten därjämte industrien täckning av samtliga med sockertillverkningen förbundna kostnader, mot det att sockerindustrien är redovisningsskyldig för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Sockerindustrien i landet har tidigare varit representerad av två bolag, Svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag. Under 1936 inträdde en förändring såtillvida, att mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag uppgick i Svenska sockerfabriks-

aktiebolaget. De nuvarande stödåtgärderna, grundade å ett kontrakt mellan sistnämnda bolag och staten, gälla för tiden till och med den 31 juli 1941. De ha tillkommit i överensstämmelse med beslut av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 189; r. skr. nr 159).

De allmänna grunderna i nu tillämpade åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande m. m.

Genom förordningen den 19 april 1940 (nr 276) har förordningen den 22 februari 1932 (nr 30) angående reglering av införseln av socker, vilken förordning trädde i kraft den 23 februari 1932 och som enligt förordningarna nr 50/1933, 21/1934, 33/1935, 42/1936, 59/1937 och 60/1938 skulle gälla till och med den 30 september 1940, givits förlängd giltighet för tiden till och med den 31 juli 1941. Enligt förordningen nr 30/1932 får socker (tulltaxenummer 119 och 120) icke till riket införas av annan än staten eller den, å vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Detta stadgande har dock ej avseende å transitering, uppläggning å tullager och under visst villkor provianteringsfrilager, egentlig gränstrafik samt viss tullfri införsel. Jämlikt 1 § förordningen den 16 maj 1924 (nr 119) angående transitering av införsel förbjudna varor, sådan denna paragraf lyder enligt förordningen nr 252/1935, har stadgandet ej heller avseende å uppläggning i frihamn. Den, å vilken Kungl. Maj:t överlåter införselrätt, äger att lämna annan tillstånd till införsel av vara, som avses i förordning nr 30/1932. Vara, som på grund av bestämmelserna i denna förordning icke får införas, må, därest densamma icke är enligt lagen om straff för olovlig varuinförsel att anse såsom olovligen införd, åter utföras under de villkor och i den ordning, som tullstadgan föreskriver.

Gällande kontrakt med Svenska sockerfabriksaktiebolaget innehåller följande.

»Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan Svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskomelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omförmälda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omförmälda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utan hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som för säkerställande av landets försörjning med socker må anses erforderliga.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1940 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlars centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbeter med 16 procent sockerhalt icke må, med undantag som följer av bestämmelserna i 3 § första stycket, understiga de priser, som i följande tabell äro angivna för olika medelhektarskördar. Med medelhektarskörd förstås därvid det tal, som erhålles om den av bolaget för 1940 inköpta myckenheten sockerbeter, uttryckt i deciton inköpt betvikt, delas med den samma år odlade totala sockerbetsarealen, angiven i hektar uppmätt areal.

Medelhektarskörd	Sockerbetspris för deciton
Minst 360 deciton	3 kronor 2 öre
» 350, men lägre än 360 deciton ..	3 » 6 »
» 340, » » » 350 » ..	3 » 10 »
» 330, » » » 340 » ..	3 » 14 »
» 320, » » » 330 » ..	3 » 18 »
» 310, » » » 320 » ..	3 » 22 »
Lägre än 310 deciton	3 » 26 »

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningersättning och bidrag till järnvägsfrakt gälla i huvudsak de grunder, som tidigare tillämpats av mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1940, innehållande bestämmelse om i 2 § angivet pris, med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1940 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omnämnda nämnden.

Vad betodlare enligt 2 § i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finns bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåren 1939/40 och 1940/41, därvid räkenskapsår anses börja den 1 augusti och sluta den 31 juli året därpå, är bolaget gentemot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen

och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställning erhållna biprodukter, och åtager staten sig att svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt nedan angivna grunder iakttagas.

1. Avskrivningar å vid ingången av räkenskapsåret 1939/40 befintliga anläggningar, maskiner och inventarier skola ske i huvudsak efter hittills tillämpade grunder. Beträffande i detta stycke avsedda föremål, som nyanskaffas under något av ovan nämnda räkenskapsår, böra dessa — i den mån fråga ej är om rent underhåll — upptagas å anläggningskonto till det verkliga anskaffningsvärdet för att därefter med hänsyn till föremålets livslängd undergå planenlig avskrivning; dock må bolaget, om nyanskaffningen på grund av krisförhållanden dragit stegrade kostnader samt avser ersättning av äldre liknande föremål, under det räkenskapsår, då anskaffning skett, göra en extra avskrivning till belopp av 75 procent å den av nyss nämnd orsak uppkomna merkostnaden, skolande återstående anskaffningsvärde upptagas å anläggningskonto för att därefter bli föremål för planenlig avskrivning.

2. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må för vartdera av ovan nämnda räkenskapsår upptagas i bokslutet, skall gälla, att räkenskapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbehållningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma å-pris som gällt för det ingående. Därest det utgående lagret till kvantiteten överskjuter det ingående, skall den överskjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

3. Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse inlagda bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under vartdera räkenskapsåret 1939/40 och 1940/41 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringens kostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels ock* ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående sockerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i sitt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt punkt 5 härnedan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris, som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

Skulle, oaktat bolagets vinst på sockertillverkningen alltså genom förevarande bestämmelser under avtalstiden begränsas på nyss angivet sätt, bolaget under avtalstiden likväl få vidkännas någon skatt till följd av värdeökning e. d. i bolagets sockerlager, skall i mellanhavandet mellan staten och bolaget dylikt skattebelopp ej omfattas av statens garanti.

4. Beträffande skatter till stat och kommun skall iakttagas, att vartdera räkenskapsårets drift får påföras ett kostnadsbelopp, motsvarande den skattesumma, som beräknas utgå på grund av ett under ett vart av samma år upp-

kommet påräkneligt vinstbelopp av 4,725,000 kronor. Till en för gäldande av s. k. eftersläpande skatter avsedd skattereserv får dessutom under vartdera året avsättas ett belopp av 330,000 kronor.

5. Under statens garanti må inräknas jämväl *dels* det verkligt förekommande nettoräntebeloppet *dels ock* ett årligt belopp av 4,300,000 kronor avsett att, tillhopa med bolagets å annan verksamhet än tillverkning och försäljning av socker och sirap erhållna vinst, användas till förräntning av bolagets eget kapital eller till ändamål, som bolagets styrelse äger fritt bestämma.

6. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omtänksamhet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagens ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan eftersättande av driftens planmässighet och företagens rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvudtaget.

7. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattats av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leverandagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (*statens sockernämnd*).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden företräda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt träder i kraft från och med tidpunkten för dess undertecknande samt gäller till och med den 31 juli 1941. Bestämmelserna i det enligt godkännande av 1938 års riksdag mellan staten och bolaget ingångna kontraktet skola, i den mån de strida mot nu förevarande kontrakt, anses upphävida genom sistnämnda kontrakt.»

I brev till generaltullstyrelsen den 19 april 1940 angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande (Sv. förf.-saml. nr 277) har Kungl. Maj:t tillkännagivit, att för tiden från och med den 1 oktober 1940 till och med dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes, dock senast den 31 januari 1942, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skall tillkomma annan än staten eller den åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt.

Rörande betarbetarlönerna under 1940 och löneförhållandena inom sockerbetsodlingen 1941 hänvisas till propositionen nr 184/1941 med förslag till lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor (sid. 7—10). Till samma proposition hänvisas jämväl i fråga om uppgifter angående sockerbetsodlingen och sockertillverkningen samt försäljningen av socker under åren 1932—40 (sid. 10—13).

Vissa uppgifter om statens sockernämnds verksamhet m. m.

Sedan Kungl. Maj:t den 19 april 1940 i enlighet med riksdagens beslut godkänt det i propositionen nr 189/1940 intagna kontraktet mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, utfärdade Kungl. Maj:t den 10 maj 1940 (Sv. förf.-saml. nr 377) ny instruktion för statens sockernämnd att lända till efterrättelse från och med den 1 juni 1940. I samband därmed erhöll statens sockernämnd från sistnämnda dag ändrad sammansättning. Enligt den nya ordningen är sockernämndens viktigaste uppgift att granska sockerbolagets verksamhet, vartill komma vissa andra uppdrag såsom att behandla lönetvister mellan betodlare och betarbetare m. m. ävensom, enligt särskild författning, att fördela statsanslag och statslån till enskilda järnvägar för utförande av lastningsanordningar för sockerbetor.

I skrivelse den 17 mars 1941 har *statens sockernämnd* lämnat en redogörelse för sin verksamhet under det senaste året.

I skrivelsen har nämnden till en början upptagit en redogörelse för sin granskning av sockerbolagets verksamhet. Härutinnan anföres följande.

Kontraktet mellan staten och bolaget, vilket kontrakt trädde i kraft vid dess undertecknande i april 1940 och gäller till och med den 31 juli 1941, har

beträffande sockerbolagets inkomster och utgifter och statens förhållande härtill, jämlikt 5 § i kontraktet, avseende å de två räkenskapsåren 1939/40 och 1940/41, därvid ett räkenskapsår börjar den 1 augusti och slutar den 31 juli året därpå.

Den nya sockernämnden har från och med sin tillkomst i juni 1940, i enlighet med bestämmelserna i nämndens instruktion, utövat fortlöpande tillsyn över sockerbolagets verksamhet, i vad denna beröres av förenämnda kontrakt, därvid nämnden ägnat särskild uppmärksamhet åt frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § i kontraktet om bolagets redovisningskyldighet för sina inkomster samt statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader. Nämnden har därvid sökt att ur handlingar och genom överläggningar med bolagets ledning ingående följa bolagets viktigare affärshändelser, varjämte nämnden fortlöpande tager del av fabriks-, inköps- och försäljningsförhållanden genom att granska bokföringen och övriga räkenskaperna berörande handlingar såväl å bolagets huvudkontor i Malmö som å olika råsockerfabriker och raffinaderier. I detta arbete biträdades nämnden av en i industriell bokföring sakkunnig tjänsteman som genomgår bolagets räkenskaper m. m. och för nämnden föredrager hithörande frågor. Därjämte är från och med den 15 januari 1941 hos nämnden anställd jämväl en biträdande revisor, som särskilt ägnar sig åt genomgåendet av fabrikenas bokföring, lageruppgifter m. m. Nämnden söker vidare att på grundval av fortlöpande räkenskapsammandrag för fabrikenas och huvudkontoret samt upprättade kostnadsberäkningar för den återstående delen av kontraktstiden bilda sig en uppfattning tid efter annan rörande produktionskostnaderna vid tillverkningen av socker och det för dessas täckande erforderliga priset å socker.

Nämndens arbete beträffande granskningen av bolagets inkomster och utgifter omfattade till en början frågor, som avsågo räkenskapsåret 1939/40 och bokslutet per den 31 augusti 1940. Ehuru enligt vad som förutsatts i propositionen nr 189/1940 å sid. 24 sådana beslut om kostnaders bestridande, som fattats av bolagets styrelse eller direktion före den 16 mars 1940, skulle i mellanhavandet mellan staten och bolaget godkännas utan särskild prövning från statens sida, har sockernämndens granskningsarbete beträffande bokslutet för 1939/40 likväl varit omfattande. Bland mera betydelsefulla spörsmål, som därvid kommit under nämndens övervägande, må här nämnas följande. — I samband med bokslutet gällde det att beträffande bolagets olika fabriker granska de nyanskaffningar och nyanläggningar, som företagits under året 1939/40, därvid nämnden särskilt undersökt, att icke andra delar av kostnaderna härför påfördes årets drift än som kunde anses hänförliga till verkliga underhållskostnader. I anslutning härtill har nämnden vidare från fall till fall prövat frågan om medgivande av sådana extra avskrivningar med 75 procent av till följd av krisförhållanden uppkomna merkostnader beträffande anskaffade ersättningsföremål, som avses i kontraktets 5 § 1 mom. Med hänsyn till förevarande bestämmelse om »75 procentavskrivning» har nämnden dessutom ägnat uppmärksamhet å brandförsäkringsvärdena å byggnader och maskiner samt föreslagit bolaget att vidtaga vissa höjningar av försäkringsbeloppen. — Enär kostnadskontot underhåll är till beloppet betydelsefullt och inrymmer en mängd olika poster, har nämnden genom detaljgranskning av vissa fabrikers bokföring samt genom stiekprov ägnat särskild uppmärksamhet åt detta konto, och är hithörande granskningsarbete beträffande året 1939/40 ännu ej avslutat. — Bestämmelserna i kontraktets 5 § 2 och 3 mom. hänföra sig till in- och utgående lagersättningen å förnödenheter och å socker. Särskilt i avseende å de i 2 mom. avsedda varorna, stenkol, kalksten, betfrö, emballage m. fl. förnö-

denheter har nämnden ingående undersökt frågorna rörande inköps-, förbruknings- och lagervärden samt rörande inköpta, förbrukade och lagerförda kvantiteter och dessas olika kvaliteter. Nämnden har beträffande denna punkt ansett, att det ur synpunkten av statens garanti ligger stor vikt på en noggrann kvantitativ inventering av alla de förnödenheter, varom här är fråga, och vilka till stor del finnas i lager hos de skilda fabriker. Skulle exempelvis en fabriks lager i verkligheten ej omfatta den ingående mängd av en förnödenhet, som räkenskaperna utvisa, står staten risken att vid avtalets slut få svara för lagrets förefintlighet, om icke särskilda åtgärder vidtagits för att gardera staten mot detta. Lika viktigt är ur statens synpunkt, att vid avtalstidens slut faktiskt förefintliga lagerförråd också äro behörigen bokförda såsom utgående lager. Nämnden har därför låtit upprätta detaljerade ingående inventarier av förnödenheter för varje fabrik samt sökt genom stickprov och ur dokument (lagerkort, fakturor och förbrukningsrapporter) kontrollera förnödenheternas förefintlighet och rätta lagervärde per den 1 augusti 1939. Nämnden har i anslutning härtill avkrävt bolaget en utfästelse att gentemot staten svara för alla eventuellt uppkommande förluster, som må tillskyndas bolaget och sockerrörelsen genom förskingring, vårdslöshet eller bristande inventering av lagren. — Enligt bestämmelse i kontraktets 5 § 4 mom. omfattar statens garanti de skatter, som påvåla en vinst för bolaget av 4.725,000 kronor. Då ifrågavarande skatter, hänförliga till vinsten för 1939/40, givetvis ej äro kända förrän vid en senare tidpunkt, har i bokslutet skattebeloppet på grundval av särskilt verkställd utredning allenast uppskattats och det sålunda förhandsvis beräknade beloppet påförts vinst- och förlustkontot. Nämnden har därvid förutsatt, att det sålunda beräknade skattebeloppet senare skall slutligt regleras med ledning av de faktiska skattebeloppen, när dessa bliva kända.

Vad beträffar resultatet av 1939/40 års verksamhet i sockerindustrien må först erinras, att sockerproduktionen det året var till omfattningen betydande och tillverkningsförhållandena gynnsamma, dock att den av kriget förorsakade stegringen i omkostnader, för bränsle, frakter m. m. redan då begynte göra sig gällande. Betmängden var hög, 1,902,000 ton, med god sockerhalt (17.69 %) och en på grund av låg smutsprocent låg undervikt. Den erhållna råsockermängden 308,000 ton var över den genomsnittliga, men det oaktat måste även en ej ringa mängd av råsockerlagret förärbettas i raffinaderierna, ty raffinadtillverkningen var detta år — på grund av allmänhetens stora sockerköp — starkt stegrad. Sålunda uppgick raffinadtillverkningen till 344,000 ton och raffinadförsäljningen nådde rekordsiffran 328,000 ton.

Sockerbolagets bokslut den 31 augusti 1940 uppvisar — sedan bolagets kostnader blivit täckta och den bolaget enligt kontraktet tillerkända vinsten å sockerrörelsen blivit redovisad — ett belopp av 6,736,102 kronor 12 öre statsregleringen till godo. Detta innebär, att sockerbolaget sagda dag var gentemot staten redovisningsskyldigt för ifrågavarande belopp, beroende i hudsak därpå att bolagets inkomster å socker m. m. under 1939/40 överstigit bolagets kostnader, inklusive dess vinst, med sagda belopp. Att staten vid ingången av året 1940/41 skulle hava visst tillgodohavande i sockerregleringen var väntat och beräknat, ty höjningen av sockerpriset den 1 april 1940 företogs så tidigt och med sådant belopp (4 öre per kg.), att härigenom i förväg skulle erhållas medel att bidra till täckande av de merkostnader vid sockertillverkningen, som voro att förvänta under året 1940/41 till följd av betprisets höjning och befarad fortgående stegring i åtskilliga andra produktionskostnader. Beträffande storleken av nyssnämnda belopp å något över 6,7 miljoner kronor bör framhållas, att summan ännu ej kan betraktas såsom slutgiltigt fixerad, enär den — såsom nyss anförts — i avseende å skatte-

beloppet grundats allenast på en förhandsuppskattning och sockernämndens granskning av skilda kostnadsposter ännu ej helt slutförts.

Vad härefter angår det nu löpande räkenskapsåret, omfattande tiden 1 augusti 1940—31 juli 1941, är det givetvis för tidigt att nu med bestämdhet yttra sig om dess resultat. Emellertid är råsockerkampanjen nu avslutad och på grundval av härom föreliggande uppgifter och i övrigt verkställda kalkyler torde vissa mera allmänna uttalanden nu kunna göras rörande det sannolika utfallet av årets sockertillverkning och vad härmed sammanhänger. — Från betarcalen, som uppgick till icke mindre än 54,440 hektar, erhöles en hektarskörd av allenast 34,160 kilogram eller för hela arealen 1,860,000 ton sockerbetor. Den genomsnittliga sockerhalten — 17.82 % — blev snarare över än under medeltalet. En omständighet, som ogynnsamt påverkade 1940 års råsockerkampanj, var betornas osedvanligt höga smutshalt (12.84 % jord mot 7.26 % år 1939). Detta medförde fördyrade betfrakter, försvårat arbete vid betornas intagning i fabriken och behandling därstädes m. m. Råsockermängden blev i runt tal 300,000 ton. — Vad beträffar raffinadtillverkningen beräknas denna under året 1940/41 komma att väsentligt understiga fjolårets produktion, vilket sammanhänger med att raffinadförsäljningen — som förra året var rekordartad — i år avsevärt nedgår till följd av ransoneringen. Den minskade raffinadtillverkningen, vilken beräknas komma att utgöra ungefär 250,000 ton, kommer att medföra en fördyring av produktionskostnaden per kilogram raffinad med hänsyn till att de fasta kostnaderna vid raffinadtillverkningen få utslås å en minskad kvantitet. — I avseende å tillverkningskostnaderna vid sockertillverkningen 1940/41 måste man vidare räkna med ganska betydande fördyringar å vissa poster. Beträffande den största posten, betornas inköp, uppgående till ett sammanlagt belopp av drygt 64 miljoner kronor, är att märka, att betpriset 1940 enligt gällande och av staten godkända regler belöpte sig till 3 kronor 10 öre per deciton 16-procentiga betor, vartill komma 35.26 öre för högre sockerhalt. Då berörda betpris med ungefär 44.5 öre per deciton översteg det pris, som gällde för 1939 års kampanj, medför betprishöjningen vid höstens kampanj en merkostnad av sammanlagt i runt tal 8.3 miljoner kronor i förhållande till fjolårets kostnad — något som var beräknat vid sockerprishöjningen 1 april 1940 — vartill kommer den fördyring som åstadkommits till följd av den osedvanligt höga smutsprocenten. — Men även beträffande flera av de egentliga industrikostnaderna har en stegring ägt rum under innevarande år i förhållande till räkenskapsåret 1939/40, såsom beträffande bränsle, arbetslöner, frakter, säckemballage, underhållskostnader m. m., vartill kommer att avskrivningsbeloppet sannolikt kommer att stegras, beroende särskilt på kontraktsbestämmelsen om 75 procents omedelbar avskrivning av de till följd av krisläget uppkommande merkostnaderna å anskaffade ersättningsföremål. — Med hänsyn härtill har sockernämnden sett sig nödsakad att hos Kungl. Maj:t föreslå vissa prishöjningar å socker, sirap m. m. Sålunda har Kungl. Maj:t, i anledning av framställning från sockernämnden, från och med början av oktober 1940 medgivit viss höjning av priserna å sirap, melass och snitsel, vilka varupriser ej hade ändrats, då sockerpriset höjdes den 1 april 1940. Vidare har sockernämnden, sedan huvudresultatet av råsockerkampanjen hösten 1940 kunnat någorlunda överblickas och en kalkyl upprättats rörande de sannolika kostnaderna för återstående del av det nu löpande räkenskapsåret, på grundval härav hos Kungl. Maj:t hemställt om höjning av sockerpriset med 3 öre per kilogram, vilken framställning Kungl. Maj:t bifallit med tillämpning från den 1 mars 1941. Såvitt nu kan bedömas torde denna prishöjning vara tillfyllest för ernående av sådant ekonomiskt resultat av 1940/41 års sockertillverkning, att inkomsterna under sagda år, inberäknat det från året 1939/40 överförda beloppet av cirka

6.7 miljoner kronor statsregleringen till godo, skall förslå till täckande av de på året 1940/41 belöpande kostnaderna för tillverkningen och försäljningen av socker, däri inräknat det bolaget i kontraktet tillerkända beloppet till förräntning av bolagets eget kapital. Emellertid kommer sockernämnden givetvis att med största uppmärksamhet följa denna fråga vid sin fortsatta granskning av sockerbolagets verksamhet och bokföring.

I skrivelsen har vidare framlagts vissa synpunkter på frågan om förlängning av kontraktet mellan staten och sockerbolaget. Nämnden har härutinnan anfört:

Vad angår frågan om eventuell förlängning, för tid efter den 31 juli 1941, av det mellan staten och sockerbolaget gällande kontraktet har sockernämnden haft tillfälle att inför regeringen och 1941 års sockerkommission framföra synpunkter härpå, vilket skett i anslutning till igångsättandet av förhandlingar i ämnet mellan staten och bolaget. Nämnden har därvid framhållit vissa betänkligheter av principiell natur mot själva systemet med statsgaranti för täckande av ett enskilt företags kostnader jämte visst vinstbelopp, samt betonat, att systemet krävde ingående och omfattande kontroll och tillsyn. Såsom tänkbara alternativ till det nuvarande systemet kunde nämnas antingen ett fullständigt statligt grepp om företaget och dess verksamhet, något som dock vore ett spörsmål av stor räckvidd och måste ses på lång sikt, eller ock att det statliga ingripandet begränsades till priskontroll av ungefär enahanda slag, som under rådande krisläge gällde för andra viktigare produktionsgrenar. Även om skäl kunde anföras för att behandla prissättningen å socker på sist antytt sätt, har sockernämnden ej bortsett från, att även sist åsyftade system har svagheter, och att det visst ej vore säkert, att man i praktiken hade möjlighet att handhava priskontrollen lika ingående och strängt som med det nu tillämpade systemet. Huvudsyftet med den statliga sockerregleringen måste vara — jämsides med ernående av för folkhushållet erforderlig och av sociala skäl önskad betodling — att den inhemska konsumtionen skyddas mot för höga pris å socker, sirap och melass samt att sockerindustrien alltså bedrives på ett ur folkhushållets synpunkt sett rationellt och ekonomiskt sätt. Ehuru nämnden inför förhandlingarna om eventuellt nytt avtal ifrågasatt att därvid borde diskuteras såväl priskontrollinjen som det nuvarande systemet, det senare dock ändrat i vissa hänseenden, har nämnden efter frågans ytterligare övervägande bland annat inom 1941 års sockerkommission stannat för den mening, att, för ernående av den mest effektiva kontroll av prissättningen å socker, det sistnämnda alternativet är att föredraga.

De viktigare ändringar i det nuvarande kontraktet, som sockernämnden inför årets förhandlingar i frågan ansett sig böra föreslå, avsågo dels skyldighet för sockerbolaget att i syfte att begränsa kostnaderna för underhåll m. m. upprätta en plan (en kostnadsstat) rörande årets väntade nyanskaffningar, nyanläggningar och underhållsanordningar, vilken plan skulle efter granskning av sockernämnden ej få av bolaget överskridas eller frångås, dels ock införandet i kontraktet genom ett tillägg av närmare regler i avseende å värdesättningen av utgående lager av förnödenheter.

Det av nämnden ifrågasatta tillägget skulle hava huvudsakligen följande innehåll. Där sockerbolagets lager av här avsedd förnödenhet vid utgången av ett avtalsår understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normalagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutet gällande dags-

värdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda avsatts, benämmt förnödenhetens rekonstruktionsfond, får sockerbolaget varken under eller efter avtalstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall att rekonstruktionsfond vid prisfall under året nedgår — allenast för återställning av lagret, och åligger det bolaget att vid anfordran till staten överlämna vad som ej åtgår för sagda ändamål. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:t utsett organ samt har, där statens organ så påfordrar, att med återanskaffningen med anlitande av rekonstruktionsfonden låta anstå tills organet finner att inköpspriserna kunna godtagas. Skulle till äventyrs enighet ej ernås mellan sockernämnden och bolaget rörande de i det föregående omnämnda dagsprisnoteringarna å förnödenheterna, torde för lösande av en dylik teknisk tvistefråga en sakkunnig skiljenämnd böra ha avgörandet.

Genom vad nämnden sålunda föreslagit kommer lagersättningen å förnödenheter att i viss mån ansluta sig till den princip, som i avtalet skall tillämpas beträffande lagret av socker. I likhet med vad nu gäller rörande sist sagda lager beträffande skatter torde statsregleringen fritagas från ansvar för eventuell beskattning å vinst, som må uppstå genom minskning i kvantiteterna av förnödenhetslager.

Rörande den s. k. betavgiften samt nämndens befattning med frågor angående tvister mellan odlare och arbetare om löner har sockernämnden i sin skrivelse yttrat:

Enligt såväl nu gällande som tidigare kontrakt mellan staten och sockerbolaget har det ålegat varje betodlare att till statens sockernämnd avgiva förbindelse, enligt vilken betodlaren åtog sig dels att erlægga viss lägsta betalning för betornas skötsel och upptagning dels ock att för täckande av vissa kostnader erlægga en avgift för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling. De genom avgifterna erhållna medlen, vilka genom sockerbolagets försorg skulle innehållas å odlarnas betlikvider samt redovisas till sockernämnden, skulle enligt bestämmande av Kungl. Maj:t användas till vissa kostnader, som betodlingen i gemen kunde hava gagn av såsom kontroll vid betleveranser, försöksverksamhet på sockerbetsodlingens område e. d. För tiden före det nu gällande kontraktets giltighet utgick av ifrågavarande medel jämväl visst belopp till täckande av kostnaderna för sockernämnden.

Den för 1939 års betodling ifrågakommande betavgiften blev av Kungl. Maj:t den 15 december 1939 fastställd till 2 kronor 50 öre för varje uppmätt hektar av odlares betodling 1939, och inlevererade sockerbolaget den 29 februari 1940 till sockernämnden avgiftsmedel för året 1939 med tillhoppa 126,917 kronor 11 öre. Kostnaderna för sockernämnden under tiden 1 mars 1939—31 maj 1940 — efter sistnämnda dag bestridas nämndens kostnader genom ett särskilt statsanslag — uppgingo till 6,668 kronor 60 öre, varav hälften eller 3,334 kronor 30 öre skulle täckas av betavgiftsmedel. Det av 1939 års betavgiftsmedel till fördelning tillgängliga beloppet utgjorde sålunda 123,582 kronor 81 öre, vartill kom ett av 1938 års betavgiftsmedel odisponerat belopp av 1,569 kronor 35 öre, eller tillhoppa 125,152 kronor 16 öre. Av sistnämnda belopp bemyndigade Kungl. Maj:t den 21 juni 1940 statens sockernämnd att

till bestridande av utgifter till betodlingens gagn till följande föreningar utbetala nedan angivna belopp, nämligen

Sveriges betodlares centralförening	kronor	105,177: 83
Gotlands betodlareförening	»	7,202: 62
Lidköpings betodlareförening	»	993: 95
Östergötlands betodlareförening	»	4,699: 85
Södra Kalmar läns och Ölands betodlareförening	»	6,615: 82

tillhoppa kronor 124,690: 07.

Av 1939 års betavgiftsmedel återstå alltså 462 kronor 9 öre.

Enligt 3 § i nu gällande kontrakt mellan staten och sockerbolaget åligger det betodlare att förbinda sig till sockernämnden erlægga en avgift av intill 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlingen. Den 27 september 1940 fastställde Kungl. Maj:t betavgiften till sist sagda belopp. Avgifterna hava i vanlig ordning inkasserats av sockerbolaget, som den 28 februari 1941 till statens sockernämnd i avgiftsmedel inlevererat ett belopp av 163,326 kronor 63 öre. Sagda belopp har ännu ej blivit föremål för fördelning.

Såsom nyss erinrats åligger det varje betodlare, som önskar erhålla det bestämda betpriset, att i till sockernämnden avgiven förbindelse åtaga sig att för betornas skötsel och upptagning till den lejda arbetskraften erlægga vissa i förbindelsen angivna ackordsbelopp. Erhåller betarbetaren icke ersättning enligt berörda bestämmelser, är betodlaren enligt ifrågavarande förbindelse pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd förelagd tid styrker sig hava till betarbetaren betalt vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte 5 procent årlig ränta därå.

Under odlingsåret 1940 har ett ökat antal tvistefrågor rörande betarbetarlönerna hänskjutits till sockernämnden. Under tiden 1 mars—31 juli 1940 uppgick tvisternas antal till 25, och för tiden därefter, d. v. s. huvudsakligen beträffande tiden för arbetet med betornas upptagning hösten 1940, har antalet till nämnden hänskjutna lönetvister varit osedvanligt stort eller mellan 50 och 60 ärenden, varav ungefär hälften äro av nämnden slutligt prövade, medan återstående ärenden äro beroende på utredning.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att sockernämnden med skriftelse den 21 mars 1940 överlämnat den jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 november 1938 anbefallda utredningen rörande möjligheterna att åstadkomma en utjämning av detaljhandelspriserna å socker. I utredningen har nämnden uttalat, att densamma icke funnit något statligt ingripande för ernående av en dylik utjämning vara av behovet påkallad.

Statens priskontrollnämnd har i infordrat yttrande den 22 mars 1941 förklarat, att den biträdde sockernämnden i dess uppfattning, att något särskilt ingripande från statsmakternas sida icke vore påkallat i nu ifrågavarande syfte.

1941 års sockerkommission.

I samband med förhandlingarna angående 1941 års sockerproduktion tillsatte Kungl. Maj:t den 7 februari 1941 en särskild kommission för frågans behandling. Till medlemmar i kommissionen utsågos landshövdingen Carl Mannerfelt, tillika ordförande, dåvarande t. f. generaldirektören Axel Gjöres,

statssekreteraren Nils Malmfors, direktören Hjalmar Carlborn och direktören Hjalmar Degerstedt. I skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet har kommissionen lämnat en redogörelse för sin verksamhet såvitt angår förhandlingarna rörande betodlingsvillkoren. Rörande innehållet i denna redogörelse hänvisas till propositionen nr 184/1941 (sid. 13—18). Kommissionen har sedermera i skrivelse den 3 april 1941 lämnat en redogörelse för sina förhandlingar med sockerbolaget angående nytt avtal med bolaget samt i samband därmed framlagt förslag till nytt sådant avtal.

Innan jag närmare ingår på innehållet i sistberörda skrivelse, torde jag få erinra om lagen den 9 april 1941 (nr 205) angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor. I denna lag föreskrives, att därest under år 1940 å fastighet till avsalu odlats sockerbetor, fastighetens brukare skall vara skyldig, där ej enligt vad i lagen stadgats befrielse medgivits, att jämväl under år 1941 för leverans till köpare, som Kungl. Maj:t anvisar, verkställa sådan odling å en areal, som motsvarar minst 75 procent av den under år 1940 för sockerbetsodling brukade arealen. Därest uppgörelse om priset å sockerbetor icke kommer till stånd, skall detta bestämmas av fem skiljemän. Dispens från odlingskyldigheten kan meddelas av statens livsmedelskommission eller efter dess bemyndigande av vederbörande kristidsstyrelse. För den händelse någon, som enligt lagens föreskrifter är skyldig att odla sockerbetor, genom anslutning till organisation eller eljest ingått särskild förbindelse med avseende å odling eller försäljning av sockerbetor, skall dylik förbindelse vara utan verkan. Denna lag har icke satts i kraft.

I förenämnda skrivelse den 3 april 1941 har 1941 års sockerkommission framhållit, att under en lång följd av år har såsom huvudprincip för regleringen av den svenska sockernäringen gällt, att staten enligt vissa bestämmelser tillförsäkrat sockerbolaget ensamrätt till import av socker mot det att bolaget åtagit sig att inbjuda till teckning av kontrakt om sockerbetsodling i enlighet med av staten godkända grunder samt att bolaget förbundit sig att ej låta någon odlare ingå betodlingskontrakt med det av staten bestämda betpriset, med mindre odlaren avlämnat viss förbindelse angående betarbetarlönerna. Enligt kommissionens mening förelåge ingen anledning att för 1941 års förhållanden frångå berörda huvudprincip.

Kommissionen har därefter i skrivelsen framfört vissa principiella synpunkter på frågan om ett nytt avtal mellan staten och sockerbolaget. I skrivelsen har anförts följande.

Då det nu gällande avtalet mellan staten och sockerbolaget utlöper den 31 juli 1941, gäller det att undersöka frågan, om vilken form ett nytt avtal särskilt i vad det avser pris- och kostnadskontrollen lämpligen bör få. Kommissionen har därvid till en början övervägt den principiella frågan, huruvida det nuvarande systemet med statlig garanti för täckning av kostnaderna vid sockertillverkningen och bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster borde till sina grunddrag behållas, eller om detta system borde ersättas med någon annan anordning, därvid — i anslutning till vad statens sockernämnd i skrivelse den 17 mars 1941 anført — närmast

kunde ifrågakomma en statlig priskontroll enligt ungefär samma linjer, som under rådande krisläge tillämpas för andra viktigare näringsgrenar. Kommissionen har härutinnan stannat för den meningen, att man icke nu bör frångå det enligt beslut förra året införda systemet. Det gäller här att följa verksamheten och prisbildningen inom ett monopolföretag, som sedan lång tid tillbaka kontrollerats av staten, och där även andra omständigheter än kristidsförhållanden måste beaktas. Det nu tillämpade systemet möjliggör icke blott priskontroll utan även ingående och fortlöpande tillsyn över verksamheten inom företaget överhuvud, vilket bör vara ägnat att lämna garantier för att konsumtionen erhåller de tillverkade varorna till möjligast billiga pris. Därtill kommer, att vilket av förenämnda två system man än skulle välja, det beträffande en stor industritillverkning av den art, varom här är fråga, säkerligen i allt fall skulle bli nödvändigt att från början fastslå de viktigaste principerna för produktionskostnadernas beräkande. Med det nu gällande systemet har detta skett i ett av Kunl. Maj:t och riksdagen prövat avtal, medan systemet med vanlig priskontroll torde överlämna detta till själva kontrollorganet. Om sockerkommissionen alltså utgått från, att det nuvarande systemet bibehålles till sina grunddrag, har kommissionen likväl ansett nödigt föreslå vissa ändringar i det nuvarande kontraktet. Kommissionen har härutinnan, liksom beträffande förhållandet till betodlarna, sökt ernå bestämmelser och anordningar, som äro ägnade att förebygga eller begränsa kostnads- och prisstegringar.

Medan sockerbolaget enligt det nu gällande kontraktet är tillförsäkrat täckning även av de fasta kostnaderna, oberoende av tillverkningens storlek, har vid den priskontroll, som åvilar priskontrollnämnden i avseende å annan rörelse än sockerfabrikation, tillämpats den principen, att ett företag vid minskad tillverkning eller omsättning icke kan påräkna att i oförändrad omfattning få sina fasta kostnader täckta. Kommissionen har ansett, att jämväl beträffande sockertillverkningen den principen nu bör komma till uttryck, att med minskad tillverkning viss åtstramning måste ske beträffande täckning av de fasta kostnaderna, så att dessa ej vid nedsatt omsättning få obehindrat växa per tillverkad enhet och därmed fördyra varupriserna. Beträffande frågan om vilka kostnader, som äro att anse såsom fasta och såsom rörliga inom sockerindustrien, har kommissionen låtit verkställa en särskild undersökning ävensom rörande dessas ungefärliga storlek. Härav har framgått, att de största och betydelsefullaste fasta kostnaderna äro underhåll, avskrivningar å fabriker, maskiner och inventarier, skatter och förräntningen av bolagets eget kapital samt i viss mån löner och pensioner. Kommissionen har ansett, att dessa poster, med undantag av löner och pensioner, borde utbrytas ur statens kostnadstäckningsgaranti och i stället behandlas på det sätt, att man fastställer det belopp, vartill dessa poster kunde anses böra begränsas, varefter den sålunda fastställda kostnadssumman utslås på en uppskattad normal årstillverkning råsocker. Det sålunda erhållna talet — vilket alltså representerar de berörda fasta kostnadernas sammanlagda storlek i ett visst örestal per kilogram råsocker — skulle fastslås till beloppet. Detta innebär med andra ord, att sockerbolaget för täckning av berörda fasta kostnader får tillgodoräkna sig ett belopp, motsvarande sagda örestal för ett vart under året tillverkat kilogram råsocker, oberoende av tillverkningens storlek, d. v. s. bolaget får självt bära riskerna i avseende å sagda kostnadsposter vid eventuellt minskad tillverkning, men skulle å andra sidan få den fördel, som för bolaget i berörda avseende skulle uppstå vid ökad tillverkning. Frånsett önskemålet att även beträffande sockerindustrien tillämpa den eljest i rådande priskontroll gällande principen rörande de fasta kostnaderna, vinnes genom den nu skisserade linjen den stora fördelen ur statens syn-

punkt, att man härigenom binder och begränsar totalbeloppet av den eljest svårbedömliga och svårkontrollerade kostnadsposten underhåll ävensom utgifterna för nyanskaffningar och nyanläggningar, liksom posten avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier. På samma gång får industrien inom den bestämda kostnadsramen själv avvåga fördelningen av nämnda utgifter. Genom den sålunda ifrågasatta anordningen skulle i huvudsak även tillgodoses det förslag, som av statens sockernämnd i skrivelse den 17 mars 1941 uppställts beträffande skyldighet för sockerbolaget att upprätta en för året gällande kostnadsstat i avseende å väntade utgifter för underhåll och nyanskaffningar.

I skrivelsen har lämnats en redogörelse för förhandlingarna mellan kommissionen och bolaget, de fasta kostnadernas storlek och den beräknade råsockermängden samt det belopp per kilogram råsocker som bolaget skulle få disponera för täckande av de fasta kostnaderna. I de fasta kostnaderna ha upptagits följande fyra delposter, nämligen underhållskostnader, avskrivningar, skatter och medel till bolagets fria disposition. Kommissionens och bolagets ställning till dessa frågor i slutskedet av förhandlingarna framgår av följande uppställning:

<i>Fasta kostnader:</i>	Enl. kommissionen kronor	Enl. sockerbolaget kronor
Underhåll	3,600,000	3,600,000
Avskrivningar	4,800,000	5,300,000
Skatter	3,000,000	3,000,000
Till bolagsstyrelsens fria disposition	200,000	300,000
	Summa 11,600,000	12,200,000.
	ton	ton
Beräknad råsockermängd	285,000	260,000.
	öre	öre
För sagda fasta kostnader skulle bolaget alltså få disponera per kg råsocker	4.07	4.69

För sitt bud förutsatte bolaget därjämte att betarealen ej komme att understiga 50,000 hektar.

Efter ytterligare överläggningar har slutligen en förhandlingsuppgörelse i ärendet kunnat ernås av den innebörd, att för sagda fyra kostnadsposter finge för 1941/42 beräknas ett belopp av 4.45 öre för varje kilogram tillverkat råsocker, samt att denna regel finge tillämpas oavsett produktionens storlek och alltså sagda örestal bleve bestående, huru än betarealen och avkastningen nedginge. Därjämte förutsattes bestämmelser om förhindrande av underhålls läggande å andra konton samt angående understöds bestridande av förevarande »låsta» belopp. Under avskrivningar skulle innefattas samtliga sockerrörelsen berörande avskrivningar och alltså även sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilken förut avförts före bokslutet å respektive konton.

I fråga om medel, som skola disponeras för utdelning till aktieägarna, har bolaget, enligt vad kommissionen i skrivelsen uppgivit, framhållit, att de kapitalbelopp, som bolaget ställde till förfogande dels i form av råsockerfabriker och raffinaderier, dels ock såsom rörelsekapital i förnödenhets- och varulager och i driftskapital, representerade så höga värden — eller respektive cirka 150 miljoner kronor för anläggningarna och minst 60 miljoner kronor i årligt genomsnittligt driftskapital — att den hittills av staten härför medgivna förräntningen eller 4.1 miljoner kronor måste anses så måttlig, att bolaget med hänsyn till sina många aktieägare måste hålla på, att sagda belopp finge stå såsom en av omsättningens storlek oberoende post. Kommissionen har för uppnående av överenskommelse ej velat motsätta sig bolagets yrkande i denna del, därvid dock förutsattes, att bolaget ej finge med användande av reserverade medel eller eljest höja utdelningen till aktieägarna utöver vad som gällt 1940.

I avseende å den ekonomiska innebörden av förenämnda avtalsförslag har i skrivelsen anförts följande.

I nedanstående tabell har kommissionen uträknat de belopp, som sockerbolaget enligt nu förordade uppgörelse skulle vid olika betarealer och skördar erhålla tillhoppa för *dels* berörda fyra fasta kostnadsposter, *och dels* förräntning av bolagets egna i sockerrörelsen nedlagda kapital (vilket senare belopp enligt vad ovan sagts skulle bibehållas vid 4,100,000 kronor). I tabellen representerar fall I en ganska god skörd och fall II en mera svag skörd.

Betareal	Råsockermängd		Till bolaget för de fyra fasta kostnaderna jämte förräntning	
	Fall I (5,700 kg pr ha)	Fall II (5,300 kg per ha)	Fall I	Fall II
	Miljoner kronor			
55,000 ha	313,500 ton	291,500 ton	18.05	17.07
50,000 »	285,000 »	265,000 »	16.78	15.89
45,000 »	256,500 »	238,500 »	15.51	14.71
40,000 »	228,000 »	212,000 »	14.25	13.53

Härav framgår alltså, att ifrågavarande belopp växlar med skilda betarealer, hektarskördar och procentsatser beträffande sockerhalten. Vid en sockerbetsareal av 50,000 hektar, vilket ungefär motsvarar odlingen under de senare åren, samt med ungefär lika stor hektarskörd som fjolårets eller 342 deciton och en medelsockerhalt i betorna av 17.6 procent, bleve råsockermängden ungefär 272,000 ton. Vid denna myckenhet komme förenämnda belopp för de fyra fasta posterna tillhoppa med beloppet för förräntning av bolagets eget kapital i sockerrörelsen att uppgå till i runt tal 16.2 miljoner kronor.

Beträffande frågan om värdering av utgående lager av förnödenheter m. m. har kommissionen hänvisat till vad härutinnan föreslagits i sockernämndens skrivelse den 17 mars 1941 samt upplyst, att bolaget godtagit sockernämndens förslag utom på en punkt. Bolaget hade enligt vad kommissionen anförat gjort bestämda invändningar mot sockernämndens förslag i avseende å sättet för lösande av eventuell tvist mellan bolaget och

statens organ vid nyssnämnda samråd. Medan sockernämndens förslag innebure, att i dylikt läge skulle beträffande tidpunkten för återställandet gälla vad det statliga organet bestämde, hade bolaget hävdadt, att bolaget ej kunde avhända sig rätten att avgöra, när och till vilka myckenheter inköp av för driften erforderliga förnödenheter skulle ske. För att beträffande denna punkt uppnå en överenskommelse har kommissionen föreslagit den föreskriften, att om efter avtalstidens utgång vid dylikt samråd eller beträffande villkoren i övrigt för återställningen enighet ej uppnåddes, tvistefrågan skulle hänskjutas till skiljemän enligt lag. Uppstode tvisten under avtalets giltighetstid borde den handläggas i den ordning, som avses i 8 § av nu gällande kontrakt.

Kommissionen har i sin skrivelse även berört frågan om sockerbolagets skyldigheter gentemot betodlarna. Kommissionen har härvid framhållit, att sockerbolaget givetvis borde, liksom hittills, åtaga sig att mottaga betor under de villkor, som staten bestämmer, samt därvid jämväl tillse, att betodlarna avlämna föreskrivna förbindelser rörande betarbetares löner och erläggande av den s. k. betodlareavgiften. Efter att ha erinrat om lagen angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor har kommissionen framhållit, att det med hänsyn till den nya lagen vore erforderligt, att staten med sockerbolaget träffade överenskommelse, att bolaget skulle mottaga betorna på de villkor, som kunde varda från statens sida bestämda om betpris och leverans. I avseende å leveransvillkoren har kommissionen antagit, att vad som härom överenskommit mellan sockerbolaget och Sveriges betodlares centralförening i avseende å de särskilda villkoren i odlingskontrakten komme att bliva i huvudsak gällande. Den nya anordningen med möjlighet till tvång till odling nödvändiggjorde emellertid vissa nya formuleringar i de delar av kontraktet, som beröra bolagets direkta förhållanden till odlarna (2 och 3 §§). Vad angår frågan om skyldighet för odlarna att för den lejda arbetskraften vid betornas skötsel och upptagning erlägga vissa minimipriser har kommissionen — i avseende å sakens reella innebörd — framhållit följande.

Kommissionen har utgått från, att bestämmelserna om betarbetarelönerna liksom hittills böra ansluta sig till motsvarande stadganden i det för året gällande kollektivavtalet. Enligt detta, som gäller i Skåne, Östergötlands och Skaraborgs län, Halland och Blekinge, har helackordet per tunnland höjts till 179 kronor 52 öre, därav för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 91 kronor 52 öre och för upptagning 88 kronor. Då upptagning verkställs senare än den 9 november, skall utgå ett tillägg av 8 kronor per tunnland. För det fall att sommarskötseln omfattar mindre antal arbetsmoment än fyra, minskas ackordet med 3 kronor 20 öre, om någon hackning ej sker före gallringen, och med 12 kronor 80 öre, om den tredje hackningen bortfaller. I enlighet med de principer, som statsmakterna under senare år tillämpat, torde ändringar, motsvarande de i kollektivavtalet sålunda vidtagna, böra ske i den förbindelse, som betodlare i Skåne, Östergötlands och Skaraborgs län, Halland och Blekinge skall avgiva. Stadgandet om kvantitetstillägg får dock ej utgöra hinder för att, där så tidigare pläгат ske, en sådan bestämmelse stipuleras, att en förutsättning för dylikt tillägg skall vara, att betorna icke hålla mer än viss angiven smutsprocent. För betodlare i övriga delar av landet böra ersätt-

ningsbestämmelserna i sagda förbindelse likaledes jämkas under hänsynstagande till att det inbördes förhållandet mellan betarbetarelönernas storlek i olika landsdelar såvitt möjligt lämnas orubbat. Med beaktande i huvudsak härav torde betodlare å Gotland böra betala för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 86 kronor och för upptagning 81 kronor — i helackord per tunnland alltså 167 kronor. Bortfaller hackningen före gallringen, minskas ackordet med 4 kronor, och företages ej någon tredje hackning, skall minskning ske med 11 kronor. Betodlare, som tecknar kontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik, böra betala sommarskötsel med fyra arbetsmoment med 90 kronor, för upptagning 77 kronor och i helackord alltså 167 kronor per tunnland. Minskningen om första respektive tredje hackningen bortfaller har — i enlighet med från vederbörande å Öland framställda önskemål — satts till 5 kronor, respektive 12 kronor.

Under förhandlingarna med betodlarna och sockerbolaget har ej framkommit någon önskan att ändra beloppet å den avgift, som betodlarna skola erlägga för vissa odlingen i dess helhet berörande kostnader, vadan denna även i den nya förbindelsen upptagits till högst 3 kronor per hektar.

Kommissionen har vid sin skrivelse fogat förslag till nytt kontrakt mellan staten och sockerbolaget ävensom till förutberörda förbindelse angående betarbetarlönerna. Förslaget till kontrakt torde såsom *bilaga 1* få fogas vid detta protokoll.

Kommissionen har rörande de olika stadgandena i kontraktet anfört följande.

1 §. Denna paragraf, som är oförändrad, förutsätter, att Kungl. Maj:t hos riksdagen gör framställning om förlängning — förslagsvis till *den 31 januari 1943* — av den tid, varunder införsel till riket av socker ej får ske av annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt.

Beträffande fjärde stycket av paragrafen, däri staten förbehållit sig rätt att, utan hinder av bolagets importrätt, till riket införa de myckenheter socker, som för säkerställande av landets försörjning med socker må anses erforderliga, blev i fjolårets proposition i ämnet (sid. 19 i prop. nr 189/1940) infört följande. Vid förhandlingarna hade från bolagets sida uttalats, att bolaget förutsatte, att eventuell raffinering och utförsäljning av möjligen importerat socker skedde med anlitande av bolaget. Vid förhandlingarna i år har bolaget förnyat sagda uttalande.

2 §. Här hava, i anslutning till vad ovan anförts, intagits erforderliga bestämmelser i avseende å bolagets skyldighet att mottaga betor och erlägga betalning för dessa i enlighet med vad från statens sida härom må varda godkänt. Då med hänsyn till lagbestämmelserna om viss odlingsskyldighet det kan tänkas, att odling för leverans kommer att i vissa fall ske jämlikt lagligt åliggande och ej enligt frivillig överenskommelse, har här införts en anordning, som avser att bland annat med av båda parterna påskrivna anmälningshandlingar ersätta utväxlingen av kontrakt mellan bolaget och de enskilda odlarna, därvid det förutsatts, att odlarna enligt följdförfattning till berörda lag åläggas viss anmälningsplikt rörande sin odling. I övrigt hänvisas till paragrafens formulering.

3 §. Här äro intagna vissa nya bestämmelser rörande den förbindelse, som odlarna förutsättas skola åläggas avlämna rörande arbetarlöner m. m.

5 §. I *ingressen* till denna paragraf uttalas, i gällande avtal, att statens garanti för täckning av bolagets kostnader liksom bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster avse *tillverkningen och försäljningen av socker och*

sirap och vid sockerframställningen erhållna biprodukter. Här må framhållas, att på sätt i det föregående omnämnts vissa fasta kostnadsposter nu skola utbrytas ur garantien, vilket påkallar omformulering av ingressen till 5 §.

Med hänsyn till att avtalets giltighet nu föreslås begränsad till ett år erfordras jämväl viss formell jämkning i detta stycke.

Vidare må nämnas, att bolaget med betodlarna överenskommit att av betmassan få disponera viss överskottsdel i och för vidtagande av försök och åtgärder att ur betmassevattnet utvinna äggvita. Detta är en helt ny anordning, som bolaget i rådande läge velat upptaga i syfte att möjligen få utvunnet visst äggvitafoder. Bolaget har vid förhandlingarna hemställt, att denna nya verksamhetsgren måtte få läggas utanför statsregleringen, och att den nya produkten ej skall hänföras till biprodukter vid sockertillverkningen. Då detta uppslags framkomst och eventuella genomförande helt beror av bolagets initiativ, har kommissionen velat tillstyrka vad bolaget sålunda hemställt, samt anser alltså, att berörda nya anordning får såsom en bolagets egen affär både beträffande chanser och risker läggas utanför den statliga redovisningen och kostnadstäckningen. (Jämför ock nedan under 5 § 4 mom.)

5 § 1 mom. Här bör den äldre lydelsen helt ersättas med nya bestämmelser i avseende å de fyra kostnadsposter (underhåll, avskrivningar, skatter och medel till bolagsstyrelsens fria förfogande), vilka på sätt ovan angivits skola i mellanhavandet mellan staten och bolaget fixeras och behandlas på ett särskilt sätt. I detta moment har i enlighet härmed införts de regler, varom enighet uppnåtts vid förhandlingarna mellan sockerkommissionen och bolaget, och hänvisar kommissionen till vad ovan härom uttalats ävensom till formulering av detta moment i sitt förslag.

5 § 2 mom. Den ovan särskilt behandlade frågan om värderingen av utgående lager av förnödenheter m. m. har nödvändiggjort vissa tillägg till förutvarande bestämmelser i ämnet. Kommissionen åberopar vad härom anförts i det föregående. Ytterligare må nämnas, att i första stycket av momentet, som i övrigt är likalydande med den nuvarande formuleringen, *dels* vidtagits den formella ändring, som kräves med hänsyn till att det nya avtalet blott avser ett år, *dels även* införts den förklaringen, att med ingående lager och ingående lagervärden här avses vad som gällde den 1 augusti 1939, då det första avtalets giltighet begynte.

5 § 3 mom. Då bolagets utgifter för skatter i det nya avtalet ej innefattas i statens allmänna garanti, och bolaget alltså har att självt svara för denna utgift med anlitan av det jämlikt 5 § 1 mom. avsatta särskilda beloppet, får andra stycket i 3 mom. ingen betydelse utan kan utgå.

5 § 4 mom. Av skäl, som nyss nämnts, bortfaller detta moment. I stället har här införts ett stadgande rörande den ovan under ingressen till 5 § behandlade frågan om bolagets tillverkning av äggvitafoder av betmassevattnet.

5 § 5 mom. Här erfordras den ändringen, att beloppet 4,300,000 kronor begränsas till 4,100,000 kronor, vartill kommer det nya villkoret, att bolaget ej får höja utdelningen till aktieägarna under avtalstiden.

5 § 6 och 7 mom. Dessa bestämmelser kvarstå.

8 §. I denna paragraf har införts en mindre omformulering med hänsyn till det förslag, som kommissionen under 5 § 2 mom. tillstyrkt rörande handläggningen av eventuella tvister beträffande återställning av vissa lager.

I 10 § kräves den omformuleringen, att kontraktet avser tiden 1 augusti 1941—31 juli 1942. Med hänsyn särskilt till förslaget i 5 § 2 mom. rörande bolagets framtida redovisningsskyldighet för rekonstruktionsfonden har införts ett stadgande av innebörd, att där så av vissa bestämmelsers uttryckliga formulering framgår, dylika bestämmelser gälla jämväl tills vidare efter sist sagda dag.

Slutligen får kommissionen anföra, att vid förhandlingarna med såväl betodlarna som sockerbolaget förutsatts ett bibehållande av uttalandena å sid. 24 i prop. nr 189/1940, att med hänsyn till rådande ovissa förhållanden den situation möjligen kan inträffa, att under avtalstiden vissa ändringar i de avtalade bestämmelserna kunna bli nödvändiga, *samt att* det därför förutsatts, att den omständigheten att kontraktet godkänts av riksdagen ej skall utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, därest så av väsentligt ändrade förhållanden påkallas, med berörda parter överenskomma om av dylika omständigheter motiverade jämkningar i kontraktet, ävensom eljest företaga de mindre jämkningar i detsamma, som kunna finnas påkallade. Från sockerbolagets sida har vid förhandlingarna förutsatts, att uttrycket väsentligt ändrade förhållanden ej tolkas så snävt, att därmed blott avses verkligt betydande rubbningar av force-majeureartat slag utan jämväl väsentligt ändrade allmän-ekonomiska och andra förhållanden.

Tilläggs må, att sockerbolaget förklarar sig villigt att ingå avtal enligt de i förenämnda kontraktsförslag intagna bestämmelser. Bolaget har därvid dock förutsatt, att därest vid avtalstidens utgång bolagets raffinadlager till någon del utgöres av s. k. kristidsraffinad, särskild överenskommelse skall träffas rörande beräkningen av värdet å denna. Kommissionen har för sin del intet att erinra mot, att sagda speciella spörsmål, därest det uppkommer, må bli behandlat i den ordning, som avses i 5 § 8 mom. av kontraktsförslaget.

Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter.

I syfte att underlätta järnvägstransporter av sockerbeter ha under år 1940 särskilda åtgärder vidtagits genom byggande vid olika järnvägsstationer inom betdistrikten av arbetsbesparande anordningar för lastning och lossning av betor. För ändamålet har 1940 års lagtima riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (prop. nr 287; r. skr. nr 430) för innevarande budgetår anvisat *dels* till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 750,000 kronor, *dels* till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar såsom kapitalinvestering i statens affärsverksfonder, statens järnvägar, ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor, *dels ock* till Lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 400,000 kronor. Genom beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 81, r. skr. nr 100) har å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar anvisats ett reservationsanslag av ytterligare 300,000 kronor. Kungl. Maj:t har den 21 juni 1940 utfärdat kungörelse (nr 547) angående bidrag och lån av statsmedel till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter. Enligt kungörelsen må bidrag och lån av statsmedel beviljas åt ägare av enskild järnväg för utförande av lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid station, där kvantiteten lastade betor under något av de tre senast förflutna kalenderåren uppgått till minst 2,000 ton. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas, å ena sidan, till angelägenheten av att de med bidraget avsedda

anordningarna bli utförda och, å andra sidan, till det gagn som anordningarna komma att medföra för sökanden. Lån må av statsmedel beviljas till belopp, motsvarande högst den del av de beräknade kostnaderna för anordningarnas utförande, som icke täckes av beviljat statsbidrag. Ansökan om statsbidrag eller lån prövas av sockernämnden, på vilken ankommer att fastställa de särskilda villkor för bidragets eller lånebeloppets lyftande och åtnjutande, som befinnas påkallade i syfte att säkerställa medlens användning till avsett ändamål samt de utförda anordningarnas vidmakthållande. De färdigställda anordningarna skola besiktigas av sockernämnden. Ha de verkliga kostnaderna för anordningarna överstigit de beräknade må sockernämnden, om synnerliga skäl därtill äro, bevilja tilläggsbidrag eller tillägglån till så stor kvotdel av skillnaden mellan de verkliga kostnaderna och de beräknade, som det ursprungliga bidraget eller lånet utgör av de beräknade kostnaderna. Då de slutliga kostnaderna äro lägre än de beräknade skall bidraget eller lånet nedsättas i liknande proportion och återbetalning ske av överskjutande belopp.

I skrivelse den 17 februari 1941 har *statens sockernämnd* bland annat lämnat följande redogörelse för bidragsverksamheten i vad avser anläggningar till 1940 års betkampanj.

Den verkliga kostnaden för anläggningarna vid 65 stationer har uppgått till 1,078,494 kronor, under det de ursprungliga kostnadsberäkningarna slutade på 994,875 kronor, en ökning alltså med 83,619 kronor eller 8.4 %. De preliminärt beviljade statsbidragen utgjorde 496,560 kronor och ökades på grund av de ökade kostnaderna för anläggningarna till 532,610 kronor, d. v. s. med 36,050 kronor eller 7.25 %. Härtill kommer statsbidrag med 1,055 kronor till ytterligare en anläggning, som betingat en kostnad av 2,117 kronor och som utförts utan att statsbidrag härtill dessförinnan beviljats. Slutsumman av de av sockernämnden beviljade bidragen blir alltså 533,665 kronor eller 49.4 % av de verkliga kostnaderna. I medeltal per station uppgår kostnaden till 16,370 kronor samt statsbidraget till 8,085 kronor därav. Då den mottagna betmängden vid ifrågavarande 66 järnvägsstationer utgör omkring 490,000 ton om året, betyder det i betlastningsanordningarna investerade kapitalet en kostnad för de vid dessa stationer per år inlastade betorna av i medeltal omkring 2 kronor 20 öre per ton.

Att de verkliga kostnaderna för anläggningarna i vissa fall rätt avsevärt överskridit de beräknade, får i första hand tillskrivas den omständigheten, att kostnadsberäkningarna måste utarbetas under stor brådska. På grund härav visade det sig vid närmare undersökning, att man på åtskilliga platser måste ändra de ursprungligen tänkta dispositionerna för att få anläggningen så god och ändamålsenlig som möjligt. Dessa ändringar medförde i regeln kostnadsökning. Den under arbetsperioden fortgående höjningen av arbetslöner och materialpriser bidrog också i någon mån till kostnadsökning liksom även det förhållandet, att arbetena måste bedrivas i forcerad takt. Å andra sidan blevo anläggningarna på en del platser billigare än vad som beräknats, varigenom saldoökningen begränsats till 8.4 % av de ursprungligen beräknade kostnaderna.

Den möjlighet, som enligt kungörelsen nr 547/1940 erbjöds järnvägarna att erhålla statslån som hjälp till finansiering av ifrågavarande kostnader, har tagits i anspråk endast i obetydlig omfattning. Ursprungligen ansökte 5 järnvägsbolag, varav ett i två omgångar, om lån om sammanlagt 114,285

kronor, vilka ansökningar biföllos av nämnden. Sedermera inkom från 4 av dessa bolag anmälan, att de icke komme att taga i anspråk de beviljade lånen. Därefter kvarstod ett lån om 13,885 kronor, vilket i samband med fastställandet av det slutliga statsbidraget höjts till 17,680 kronor.

Sockernämnden har genom besök under betkampanjen vid åtskilliga stationer, som utrustats med de nya lastningsanordningarna, och genom samtal med representanter för järnvägarna och för betodlarna kommit till den uppfattningen, att de under år 1940 vidtagna åtgärderna i syfte att underlätta belastningen på det hela taget väl fyllt sin uppgift. Denna nämndens uppfattning bestyrkes av utlåtanden, som på nämndens anmodan avgivits såväl av berörda järnvägar som av Sveriges betodlars centralförening. Visserligen hava, särskilt i fråga om elevatorerna, en del svagheter kommit i dagen under arbetets gång, men de konstaterade bristerna hava icke varit av allvarligare beskaffenhet och torde i viss utsträckning kunna avhjälpas till nästa kampanj.

Såsom ovan anförts, hava statsbidrag till belastningsanordningar av sockernämnden beviljats med sammanlagt 533,665 kronor. Då det av 1940 års riksdag för ändamålet anvisade anslaget utgjorde 750,000 kronor, återstår alltså ett icke disponerat belopp av 216,335 kronor. Vad angår det av samma riksdag anvisade anslaget till lån till sådana anordningar, 400,000 kronor, återstår därav ett belopp av 382,320 kronor. Enligt förenämnda kungörelse skulle bidrag och lån av statsmedel kunna ifrågakomma för anordningar vid station, där kvantiteten lastade betor under något av åren 1937—1939 uppgått till minst 2,000 ton. Antalet sådana stationer vid de enskilda järnvägarna är 115, av vilka, enligt vad ovan omförmäls, 66 under år 1940 erhållit anordningar för belastningens underlättande. I stort sett tillhöra dessa stationer med avseende på betmottagningen de större och sålunda i sådant avseende de betydelsefullare. Det återstår alltså 49 stationer, vilka enligt kungörelsen skulle kunna erhålla bidrag och lån av statsmedel till dylika anordningar. Visserligen torde åtskilliga av dessa stationer av skilda orsaker (brist på betvåg, redan förefintlig någorlunda tillfredsställande utrustning, svag ekonomi hos järnvägens ägare etc.) icke komma att föreslås till erhållande av lastningsanordningar, men man torde kunna räkna med att intresse härför förefinnes beträffande omkring hälften av nämnda antal stationer, d. v. s. ungefär 25 stycken. Det kvarstående bidragsanslaget torde emellertid, om hänsyn tages dels till den fortgående kostnadsstegringen, dels ock därtill, att vissa kompletteringar torde ifrågakomma beträffande 1940 års anläggningar, näppeligen förslå till anläggningar vid mer än ytterligare ungefär 15 stationer. Anordningarna vid en del av de förra året utrustade stationerna torde nämligen behöva kompletteras och förbättras, särskilt beträffande hårdgöring av tillfartsvägar och lastplaner, och nämnden har sig bekant, att järnvägarna hoppas att få motse statsbidrag även till sådana tillägsarbeten. Möjlighet synes nämnden böra beredas att i fortsättningen dylika tillägsbidrag må kunna lämnas, där särskilda skäl härför föreligga.

I skrivelsen har nämnden vidare begärt Kungl. Maj:ts bemyndigande att för 1941 års betkampanj få disponera återstående belopp, nämligen till bidrag 216,335 kronor och till lån högst 382,320 kronor.

I skrivelse den 17 april 1941 har sockernämndens ordförande framhållit följande.

Antalet stationer vid enskilda järnvägar med minst 2,000 ton betor 1939, som 1940 ej fingo lastningsanordningar, är 49, varav 10 vid Ystadbanorna som skola inlösas av staten. Då ungefär hälften knappast kunna tänkas ifrå-

gakomma (20 sakna betvåg etc.), kan antagas, att cirka 25 kunna bli va föremål för nyanläggningar 1941 (varav cirka 5 vid Ystadbanorna). Medelkostnaden vid de enskilda järnvägarna var i fjol cirka 16,500 kronor, och torde 1941 på grund av prisstegring böra beräknas bli va cirka 24,000 kronor. Om statsbidraget antages bli va i medeltal 12,000 kronor, åtgå för 25 stycken cirka 300,000 kronor. Läggas härtill vad som kan antagas åtgå för kompletteringen av fjolårets ombyggnader — uppskattningsvis 100,000 kronor — skulle i allt erfordras 400,000 kronor. Då av fjolårets anslag återstå 216,000 kronor, skulle alltså ytterligare krävas ungefär 185,000 kronor (varav cirka 35,000 kronor å Ystadbanorna), om staten vill stödj a i denna utsträckning.

Statskontoret har i yttrande den 18 april 1941 över sockernämndens skrivelse den 17 februari 1941 förklarad sig icke ha något att erinra mot att kvarstående medel disponeras.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla att järnvägsstyrelsen i skrivelse den 5 april 1940 omförmäلت, att de anslag, som av 1940 års riksdagar beviljats till anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar vore förbrukade. Samtidigt härmed överlämnades utredning utvisande att för vissa ytterligare dylika anordningar eller för kompletteringar av sådana erfordrades ett belopp av 500,000 kronor.

Under en följd av år ha statsmakterna ingripit till stöd och reglering av sockernäringen i landet. Huvudprincipen för regleringen har varit, att staten enligt vissa bestämmelser tillförsäkrat svenska sockerfabriksaktiebolaget ensamrätt till import av socker mot det att bolaget åtagit sig att inbjuda till teckning av kontrakt om sockerbetsodling i enlighet med av staten godkända grunder samt att bolaget förbundit sig att ej låta odlare ingå betodlingskontrakt med det bestämda betpriset med mindre odlaren avlämnat förbindelse angående betarbetarlönerna. Sedan förra året garanterar staten därjämte bolaget täckning av samtliga med sockertillverkningen förbundna kostnader, viss förräntning av bolagets eget kapital däri inberäknat, mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. I huvudsak synas även nu samma principer böra gälla för sockernäringens reglerande. Ett avtal rörande sockerproduktionen mellan staten och sockerbolaget bör alltså även i år genomföras. Såsom kommissionen framhållit möjliggör det nu tillämpade systemet icke blott priskontroll utan även ingående och fortlöpande tillsyn över verksamheten inom sockerproduktionen överhuvud, vilket är ägnat att skapa garantier för att konsumenterna erhålla de tillverkade varorna till möjligast billiga pris.

Liksom förra året har även i år i 1 § av kontraktsförslaget, som handlar om bolagets ensamrätt att importera socker, intagits en bestämmelse av innebörd, att det under avtalstiden och utan hinder av bolagets ensamrätt till sockerimport skall stå staten fritt att till riket införa de myckenheter socker, som kunna erfordras för säkerställande av landets försörjning med denna vara. Vid förhandlingarna har från bolagets sida även i år uttalats, att bolaget förutsatte att eventuell raffinering och utförsäljning av möjligen importerat socker skedde med anlitande av bolaget.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att uppgörelse angående betpriset träffats med betodlarföreningen. Enligt denna uppgörelse skall grundpriset utgå med 4 kronor 10 öre, därest den totala betarealen uppgår till eller överstiger 85 procent av 1940 års odling samt med 3 kronor 80 öre vid en totalareal understigande 85 procent av samma odling. Reglering av priset efter sockerhalt bör ske enligt tidigare tillämpade grunder. På hemställan av betodlarnas centralförening må omprövning genom skiljemannaförfarande ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats. Skiljemannaförfarandet avses skola ordnas så att skiljenämnden skall bestå av fem skiljemän, vilka utses två av Kungl. Maj:t och två av betodlarföreningens styrelse samt den femte av de sålunda utsedda gemensamt. Därest enighet om valet av femte skiljeman ej vinnes, skall denne utses av Kungl. Maj:t. Skulle svårigheter uppkomma för betodlarna att få arbetare för skötseln av betodlingarna, torde statsmakterna böra vidtaga åtgärder för anskaffande av erforderlig arbetskraft.

Med hänsyn till att uppgörelse kommit till stånd behöver lagen angående tvångsodling icke sättas i kraft. Kontraktsförslaget torde på grund härav kunna jämkas på så sätt, att de däri upptagna stadganden som ha avseende å berörda lagstiftning utgå. Enligt kontraktet bör bolaget sålunda förbinda sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1941 i överensstämmelse med de mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder, sådana dessa godkänts av Kungl. Maj:t.

Vad angår bestämmelserna rörande betarbetarlönerna i den förbindelse, som betodlarna skola avlämna till bolaget, böra dessa bestämmelser liksom hittills ansluta sig till motsvarande stadganden i det för året gällande kollektivavtalet. Enligt den förbindelse, som gäller i Skåne, Östergötland, Skaraborgs län, Halland och Blekinge, skall för sommarskötseln, därest denna omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 91 kronor 52 öre per tunnland. För upptagningen skall ackordet vara minst 88 kronor per tunnland. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Under förutsättning att betorna omsorgsfullt avblastats, väl rengjorts från jord och smårötter och samlats i högar på förut väl rengjord plats samt högarna täckts med blast skall härutöver för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 6 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 280 deciton betor per hektar. Helackordet skall alltså vara minst 179 kronor 52 öre per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 3 kronor 20 öre per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 12 kronor 80 öre per tunnland. För den händelse båda sistnämnda hackningar bortfalla, minskas ackordet med 14 kronor 8 öre per tunnland. Stadgandet om

kvantitetstillägg får ej utgöra hinder för att, där så tidigare pläгат ske, en sådan bestämmelse stipuleras, att en förutsättning för dylikt tillägg skall vara, att betorna icke hålla mer än viss angiven smutsprocent. För betodlare i övriga delar av landet böra ersättningsbestämmelserna i sagda förbindelse likaledes jämkas under hänsynstagande till att det inbördes förhållandet mellan betarbetarlönernas storlek i olika landsdelar såvitt möjligt lämnas orubbat. Med beaktande härav torde betodlare å Gotland böra betala för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 87 kronor och för upptagning 80 kronor. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfannar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. Helackordet skall alltså vara minst 167 kronor per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 4 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 11 kronor per tunnland. Betodlare, som tecknar kontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik, bör betala för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 90 kronor, för upptagning 77 kronor och i helackord alltså 167 kronor per tunnland. Minskningen, om första respektive tredje hackningen bortfaller, bör här fastställas till likaledes 5 kronor och 12 kronor.

Liksom förra året torde böra uttagas en betodlaravgift av högst 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling att användas för i huvudsak samma ändamål som för närvarande.

Beträffande det närmare innehållet i förbindelsen utöver vad nu berörts får jag hänvisa till vid statsrådsprotokollet fogade *bilaga 2*.

Rörande villkor för odlingarna som böra gälla utöver vad nu berörts har enighet uppnåtts.

Enligt tillämpad praxis har sockerbetsodlare ägt att till nedsatt pris uttaga viss kvantitet melass från sockerbolaget för utfodring å egna brukningsdelar. Under tidigare år har den mängd melass, som betodlarna fått uttaga, uppgått till två fat eller omkring 500 kilogram per hektar odlade sockerbeter. Med hänsyn till behovet av melass vid foderförsörjningen inom landet i sin helhet torde för året kvantiteten böra begränsas till ett fat motsvarande cirka 250 kilogram per hektar odlade sockerbeter.

Härefter torde jag få till behandling upptaga vissa ändringar i avtalet, som ha avseende å förhållandet mellan staten och sockerbolaget. Såsom sockercommissionen framhållit är sockerbolaget enligt gällande avtal tillförsäkrat täckning även för bolagets fasta kostnader oberoende av tillverkningens storlek. Vid den priskontroll, som påvilar priskontrollnämnden, tillämpas den principen, att därest ett företags tillverkning eller avsättning minskas, företaget icke kan påräkna att få sina fasta kostnader täckta i oförändrad omfattning. I likhet med sockercommissionen anser jag, att samma princip även bör komma i tillämpning vid sockerbolagets rörelse. De fasta kostnaderna torde sålunda böra behandlas på det sätt att man fastställer det be-

lopp, vartill dessa poster uppgå per produktenhet vid en uppskattad normal årstillverkning råsocker, och garanterar täckning för denna enhetskostnad. Även bolaget har biträtt denna lösning av det föreliggande spörsmålet. Den lösning, som nu förordats, innebär, att bolaget får självt bära riskerna i fråga om de fasta kostnadspriserna vid en minskad tillverkning. Å andra sidan erhåller bolaget en fördel för den händelse ökning i tillverkningen skulle komma till stånd.

Enligt det av kommissionen upprättade förslaget till avtal skola under de fasta kostnaderna upptagas kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun och till bolagets fria disposition stående medel. Den omfattning, som sålunda föreslagits skola givas posten fasta utgifter i förevarande sammanhang, föranleder icke någon erinran från min sida. Under avskrivningar böra härvid innefattas samtliga sockerrörelsen berörande avskrivningar och alltså även sådana som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka förut avförts före bokslutet å respektive konton. Bolaget bör givetvis icke heller äga att å andra konton överflytta vad som av bolaget hittills pläгат bokföras å underhållskontot eller genom påskyndande åtgärder beträffande underhåll och nyanskaffning å året 1940/41 överföra vad som normalt borde komma först under året 1941/42. Sådana utgifter, såsom gåvor till filantropiska företag, understöd till forskning samt överhuvud taget sådana anslag till utomstående, som ej ha samband med sockerrörelsen, böra ej få belasta de av staten garanterade kostnadsposterna.

Vad angår det belopp, som bolaget bör erhålla för täckande av nu ifrågasvarande poster, anser jag det av sockerkommissionen föreslagna och av bolaget godkända beloppet 4.45 öre för varje kilogram råsocker skäligt. Detta belopp torde alltså böra vara oföränderligt huru än betarealen eller avkastningen förändras.

För förräntningen av bolagets egna i sockerrörelsen nedlagda kapital torde böra beräknas ett belopp av 4,100,000 kronor. Under förhandlingarna mellan sockerkommissionen och bolaget har från kommissionens sida ifrågasatts att behandla detta belopp såsom de övriga fasta utgifterna. På hemställan av bolaget avstod emellertid kommissionen från att yrka på en dylik anordning. Jag finner mig kunna biträda denna kommissionens ståndpunkt.

I det nu föreliggande kontraktsförslaget ha även upptagits vissa ändringar rörande bestämmelser om utgående lager av förnödenheter m. m. Jämväl dessa bestämmelser finner jag ändamålsenliga. De innebära i huvudsak, att beträffande värdesättningen av bolagets lager av bränsle, emballage och andra förnödenheter för driften skola tillämpas den i industriell bokföring numera vanliga principen om normallager och, där utgående lager understiger det ingående till storleken, den s. k. rekonstruktionsprincipen. Detta innebär bland annat att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten får genom belastning av årets drift avsättas erforderligt belopp för lagrets återställande till normalkvantiteten och dennas bokföring till det ingående å-

priset (rekonstruktionsfond). Rekonstruktionsfond bör icke få — vare sig under eller efter avtalstiden — tillgodogöras av sockerbolaget i vidare mån än som motsvarar det belopp, som bolaget ägde såsom lagerreserv i normallagret för varan vid avtalets ingående den 1 augusti 1939. Vad rekonstruktionsfond därutöver innehåller bör bolaget få använda — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall att rekonstruktionsfond vid prisfall under året nedgår — allenast för återställning av lagret. Vad som ej åtgår för sagda ändamål bör bolaget ha att vid anfordran inbetala till staten. I syfte att förebygga att bolaget verkställer återanskaffning till högre värden än nödigt är bör gälla att bolaget rörande återanskaffningarna skall samråda med sockernämnden eller annat av Kungl. Maj:t utsett organ. I fråga om sättet för lösande av tvister mellan statens organ och bolaget i frågor, som avse lageråterställningen, ha olika förslag framförts av sockernämnden och sockerkommissionen. Enighet har emellertid kommit till stånd vid förhandlingar mellan kommissionen och bolaget. Det av kommissionen framlagda förslaget synes mig godtagbart. Tvister under avtalets giltighetstid torde sålunda böra lösas på sätt i 8 § av nu gällande kontrakt stadgas, d. v. s. tvistefrågan skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt skall Kungl. Maj:t inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna opartiska och sakkunniga personer, vilka utsetts på sätt i lagen om skiljemän stadgas. Därest tvist rörande frågor om lageråterställningen uppkommer efter avtalstidens utgång, böra dessa hänskjutas till skiljemän enligt nyssnämnda lag.

Ytterligare har en jämkning företagits i det föreliggande avtalsförslaget såvitt angår statens och bolagets inbördes förhållande. Enligt överenskommelse mellan bolaget och betodlarna har bolaget berättigats att disponera viss överskottsdel av betmassan för vidtagande av försök att av betmassevattnet utvinna äggvita. Syftet med dessa försök är att söka erhålla visst äggvitefoder. I enlighet med bolagets önskemål synes denna försöksverksamhet böra få läggas utanför statsregleringen av sockernäringen.

Det nu ifrågasatta avtalet synes lämpligen i huvudsak böra gälla under tiden den 1 augusti 1941—31 juli 1942. Såsom framgår av avtalets innehåll komma emellertid vissa av bestämmelserna även att få giltighet efter sistnämnda tid. Så är exempelvis förhållandet med vissa av bestämmelserna i 5 § av kontraktförslaget. Bestämmelserna i 1 § första stycket avse emellertid givetvis tiden t. o. m. den 31 juli 1942.

De uttalanden, vilka vid behandlingen av förevarande spörsmål 1933 gjordes rörande sockerimportörs inköpsrätt hos sockerbolaget samt rörande utjämning av detaljhandelsmarginalen, torde böra äga avseende jämväl å den nya avtalstiden. Vad angår sistberörda spörsmål synes detta enligt vad utredningen givit vid handen för närvarande icke påkalla något statligt ingripande.

Grunderna för avtalet böra underställas riksdagen. Med hänsyn till rådande ovissa förhållanden kan den situationen möjligen inträffa, att under avtalstiden vissa ändringar i de avtalade bestämmelserna kunna bli nödvändiga.

Jag förutsätter, att den omständigheten att avtalsgrunderna prövats av riksdagen ej utgör hinder för Kungl. Maj:t att, därest så av väsentligt ändrade förhållanden påkallas, med berörda parter överenskomma om av dylika omständigheter motiverade jämkningar i kontraktet ävensom eljest företaga de mindre jämkningar, som kunna finnas påkallade.

Vidare förutsattes, att riksdagen beslutar, att för tiden från och med den 31 januari 1942, då nu gällande importmonopol utgår, till och med viss framtida tidpunkt rätt att till riket införa socker icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Meddelande av erforderliga närmare föreskrifter torde få ankomma på Kungl. Maj:t. Det bör givetvis iakttagas, att importen lämnas fri beträffande de i 1 § andra och tredje styckena av kontraktet avsedda fall. Beträffande den tidpunkt, då införselmonopolet skall utlöpa, är att märka, att ehuru avtalet med bolaget skulle utgå den 31 juli 1942, det med hänsyn till statens garanti rörande bolagets vid sagda dag förefintliga sockerlager synes nödvändigt, att riksdagens beslut om införselmonopolet får den innebörd, att Kungl. Maj:t har möjlighet att utsträcka giltighetstiden för detsamma intill dess garantien infriats genom lagrets försäljning, vilket kan antagas hava skett vid ingången av februari månad 1943.

Den under föregående år påbörjade verksamheten, avseende byggande vid järnvägsstationer inom betdistrikten av arbetsbesparande anordningar för lastning och lossning av betor, torde böra fortsättas. Utöver disponibla belopp å redan anvisade anslag torde för ändamålet i anslutning till vad sockernämndens ordförande anförts i sin skrivelse den 17 april 1941 för dylika anordningar vid enskilda järnvägar under nionde huvudtiteln böra anvisas ett reservationsanslag av 185,000 kronor. Utgående reservationer på de äldre anslagen torde böra tillföras det nu under annan huvudtitel äskade. Såsom framgår av vad järnvägsstyrelsen i sin förenämnda skrivelse den 5 april 1940 yttrat äro de medel som för budgetåret 1940/41 anvisades till Anordningar för lastning och lossning av sockerbetor vid statens järnvägar förbrukade. För detta ändamål torde i anslutning till styrelsens utredning böra för budgetåret 1941/42 anvisas ett belopp av 500,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1942 till och med dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes, dock senast den 31 januari 1943 rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som må erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt;

dels medgiva att avtal må träffas mellan staten och svens-

ka sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förut anfört;

dels till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbetor för budgetåret 1941/42 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor 185,000;

dels ock till Anordningar för lastning och lossning av sockerbetor vid statens järnvägar för budgetåret 1941/42 å kapitalbudgeten, under rubrik statens järnvägar, anvisa ett reservationsanslag av kronor 500,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fritz af Petersens.

Sockerkommissionens förslag
till
Kontrakt
mellan svenska staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget
angående sockertillverkningen m. m. under tiden
1 augusti 1941—31 juli 1942.

Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omförmälda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omförmälda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utan hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som för säkerställande av landets försörjning med socker må anses erforderliga.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1941 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder, sådana dessa må hava godkänts av Kungl. Maj:t samt under iakttagande tillika, att priset å sockerbetor utgår enligt vad som överenskommes mellan Kungl. Maj:t och sagda förening eller, om dylik överenskommelse ej kommer till stånd, varder bestämt jämlikt lagen angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor.

Där odling äger rum jämlikt sagda lag, åtager sig bolaget att mottaga leverans av sockerbetor under iakttagande av i tillämpliga delar ovan åsyftade bestämmelser om leveransvillkor samt följande särskilda stadganden. Sedan odlare till sockerfabrik gjort vederbörlig anmälan i två exemplar om sin sockerbetsodling 1941 samt därvid jämväl avlämnat sådan föreskriven förbindelse, som avses i 3 § här nedan, åligger det bolaget att å det för odlaren avsedda exemplaret av sagda anmälan teckna erkännande av dess mottagande med åtagande tillika för bolaget att i vad på bolaget ankommer gent emot den enskilde odlare, varom fråga är, iakttaga föreskrivna villkor och bestämmelser beträffande betleverans och vad därmed sammanhänger. Där odlare ej iakttagit honom åvilande skyldigheter i avseende å betors odling och leverans, är bolaget skyldigt att härom ofördröjligen göra anmälan till statens livsmedelskommission eller av denna anvisad myndighet.

Utan hinder av vad ovan sägs, skall beträffande leverans av betor till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik i fråga om täckningsersättning och bidrag till järnvägsfrakt gälla i huvudsak de grunder, som tidigare tillämpats av mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag.

3 §.

De förbindelser angående skyldighet för odlare att erlægga viss lägsta betalning vid användandet 1941 av lejd arbetskraft för betors skötsel och upptagning samt angående erläggande av viss s. k. betodlareavgift, som en var odlare har att avlämna enligt åtagande eller, om sådant ej göres, jämlikt tillämpningsföreskrifter till den i 2 § ovan omförmälda lag, åligger det bolaget att mottaga från odlaren samt, på anfordran, överlämna dem till den i 7 § omförmälda nämnden.

Vad betodlare enligt 2 § i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåret 1 augusti 1941—31 juli 1942 är bolaget gent emot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter, och åtager staten sig att — med den inskränk-

ning, som följer av bestämmelserna i 1 mom. här nedan — svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt nedan angivna grunder iakttagas.

1 mom. Statens garanti för täckning av bolagets kostnader omfattar icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun och till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, utan skall bolaget självt täcka dessa utgifter mot det att bolaget äger tillgodoräkna sig ett belopp av 4.45 öre för varje under räkenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Sagda örestal blir bestående oavsett produktionens storlek.

Med hänsyn till vad sålunda bestämts rörande bland annat underhållskostnader äger bolaget icke att å andra konton (såsom förnödenheter, löner m. fl.) överflytta vad som av bolaget hittills pläгат bokföras å underhållskontot och ej heller att genom påskyndande åtgärder beträffande underhåll och nyanskaffningar å året 1940/41 överföra vad som normalt borde komma först å året 1941/42.

Under avskrivningar, som i detta moment avses, skola innefattas samtliga anläggningsavskrivningar, som beröra sockerrörelsen, samt alltså jämväl sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka tillförne avförts före bokslutet å respektive konton.

Sådana utgifter som gåvor till filantropiska företag, understöd till forskning samt överhuvud taget sådana anslag till utomstående, som ej hava samband med sockerrörelsen, få ej belasta av staten garanterade kostnadsposter utanför ramen av det belopp, som bolaget jämlikt nu förevarande moment första stycket äger tillgodoräkna sig.

2 mom. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må upptagas i bokslutet den 31 juli 1942, skall gälla, att räkenskapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbehållningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma à-pris, som gällt för det ingående. Med ingående lager och lagervärden förstås här de, som förelågo den 1 augusti 1939.

Därest lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1942 till kvantiteten överstiger det ingående lagret den 1 augusti 1939, skall den överskjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

Där lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1942 understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normallagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall, i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt, genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutstillfället gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda

avsatts, här benämnt förnödenhetens *rekonstruktionsfond*, får bolaget varken under eller efter kontraktstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret för varan. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall att rekonstruktionsfonden vid prisfall å varan nedgår under året — allenast för återställning av lagret. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:tt utsett organ. Det åligger bolaget att, vid anfordran, till staten överlämna vad av rekonstruktionsfond ej åtgått för vederbörlig återställning av lagret. — Därest enighet ej ernås mellan statens sockernämnd och bolaget rörande de i detta stycke omförmälda dagsnoteringarna å förnödenheter eller mellan det statliga organet och bolaget rörande villkoren i övrigt för ett verkställande efter kontraktstidens utgång av lageråterställningen, skall dylik tvistefråga avgöras av skiljemän enligt lag.

3 mom. Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse intagna bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under räkenskapsåret 1941/42 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringsskostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels* ock ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående sockerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i sitt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt punkt 5 härnedan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris, som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

4 mom. I mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt räknas den av bolaget planerade nya tillverkningen av äggvittehaltigt foder i samband med återtagning av avloppsvatten ej såsom en under statens garanti och prisbestämmande enligt kontraktet och bolagets redovisningsskyldighet fallande del av sockerrörelsen.

5 mom. Under statens garanti må inräknas *dels* det verkligt förekommande nettoräntebeloppet, *dels ock* ett belopp av 4,100,000 kronor avsett att tillhoppa med bolagets å annan verksamhet än tillverkning och försäljning av socker och sirap och här avsedda biprodukter erhållna vinst användas till förräntning av bolagets eget kapital eller till ändamål, som bolaget äger fritt bestämma, dock förutsättes att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare ej får höjas.

6 mom. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omständighet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagens ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan eftersättande av driftens planmässighet och företagens rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.

7 mom. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattats av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8 mom. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (*statens sockernämnd*).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden före-

träda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs. Att vissa tvistefrågor kunna hänskjutas till avgörande genom skiljemän därom är bestämt i 5 § 2 mom. tredje stycket.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt gäller för tiden från och med den 1 augusti 1941 till och med den 31 juli 1942 eller, i den mån av vissa av bestämmelsernas avfattning uttryckligen det framgår, jämväl tillsvidare för tid efter sist sagda dag.

Förbindelse
till
statens sockernämnd

**angående betarbetarlönerna 1941 samt bestridande av vissa på
statens sockernämnd ankommande kostnader.**

1 §.

Undertecknad, här nedan kallad betodlaren, förbinder sig gentemot statens sockernämnd att vid användning under 1941 av lejd arbetskraft för sockerbetors skötsel eller upptagning — där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelser — iakttaga följande:

(Se noten
här nedan).¹

1. För sommarskötseln skall, därest denna omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar) betalas ett ackord av minst 91 kronor 52 öre per tunnland. — För upptagningen skall ackordet vara minst 88 kronor per tunnland. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Under förutsättning att betorna omsorgsfullt avblastats, väl rengjorts från jord och smårötter och samlats i högar på förut väl rengjord plats samt högarna täckts med blast skall härutöver för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 6 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 280 deciton betor per hektar. — Helackordet skall alltså vara minst 179 kronor 52 öre per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. — Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 3 kronor 20 öre per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 12 kronor 80 öre per tunnland. Bortfalla båda sistnämnda hackningar, minskas ackordet med 14 kronor 8 öre per tunnland.

¹ I följande fall må 1 § 1 mom. i stället hava nedan angivna lydelse, nämligen beträffande

betodlare å Gotland:

För sommarskötseln skall, därest denna omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 87 kronor per tunnland. — För upptagningen skall ackordet vara minst 80 kronor per tunnland. För upptagning, som verkställes senare under

2. Kvantitetstillägg utbetalas senast två veckor efter kampanjens slut vid vederbörande fabrik. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller av annat laga förfall är förhindrad att slutföra åtaget arbete om minst 3,200 sträckfamnar skall kvantitetstillägg utgå i proportion till upptagen areal.

Betodlaren förbinder sig att, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare, som så påfordrar, förete skriftlig, av svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

3. Erhåller betarbetaren icke ersättning enligt bestämmelserna i 1 och 2 mom., är betodlaren pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd förelagd tid styrker sig hava till betarbetaren betalat vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte 5 procent årlig ränta därå, att av nämnden disponeras enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter.

2 §.

Tillika förbinder sig betodlaren att till tackande av kostnader, som statens sockernämnd har att bestrida, under 1941 till nämnden erlægga en avgift av intill 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling sagda år. Avgiften, vilkens närmare belopp fastställs av Kungl. Maj:t, skall innehållas å betodlaren tillkommande betlikvid. För del av hektar reduceras avgiften i proportion till arealen.

3 §.

Twister om tolkningen och tillämpningen av denna förbindelse — däri inbegripet avgörande, huruvida och i vad mån ersättningsskyldighet enligt 1 § 3 mom. föreligger — skola avgöras enligt gällande lag om skiljemän, med iakttagande att skiljemännen skola vara tre, varav en utses av styrelsen för Sveriges betodlares centralförening och en av styrelsen för svenska lantarbetareförbundet samt den tredje (ordföranden) av Kungl. Maj:t.

året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. — Helackordet skall alltså vara minst 167 kronor per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. — Bortfaller den första av ovan nämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 4 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 11 kronor per tunnland.

betodlare, som tecknar betodlingskontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik:

För sommarskötseln skall, därest denna omfattar fyra arbetsmoment, (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 90 kronor per tunnland. — För upptagningen skall ackordet vara minst 77 kronor per tunnland. För upptagning, som verkställs senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Härut-

över skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. — Helackordet skall alltså vara minst 167 kronor per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. — Bortfaller den första av ovan nämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 5 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 12 kronor per tunnland.
